

קנא דיני קדושת בהכ"נ ובו י"ב סעיפים :

א בתי כנסיות ובתי מדרשות אין נוהגין בהם קלות (ה) ראש כגון שחוק והתול ושיחה במילה ואין אוכלים ושותים בהם ולא מתקשטין בהם ולא מטיילין בהם ולא נכנסים בהם בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים ות"ח ותלמידיהם מותרים לאכול ולשתות בהם (ז) מדוחק. וי"ח

באר היטב

(ה) ראש. ונעון זה מתהפכין הנהכ"נ לנזית ענודת כוכבים סמ"ק. אסור לשחוט צנהכ"נ מני"ט וי"ח. כתנ הר"ס ח"א ס"י ע"ט דאפי' נעשה צנית הכנסת עזירה שחלו לשמש מתעולל עם נערה אחת שיותר להתפלל עם

מקור חיים

א. בתי כנסיות — יש לפקפק אם בה"כ קדיש קדושת הגוף ואין להם פדיון או לא קדיש רק קדושת [דמים ויש להם פדיון¹], ובית הכנסת של יחיד שעדיין לא הקדישה רק ייחודה להתפלל בה הוא ובניו ובני ביתו וקרוביו מצי' למוכרה, ובע"ח שלו מצי' למיטרפה, כל זה ונוסף בשו"ת פני משה תשובה י"ח².

דיני מקומות שבבה"כ עיין בח"מ ס"י קס"ב ס"ו הגה, ור"ס קע"א הגה, וס"י קע"ה סנ"ג. כל כלי בית הכנסת כגון פלטרין וספסלין בימה ולוחין ה"ה כבית הכנסת, א"ו.

מותר לאכול ולשתות בהם מדוחק — כתב הב"י דמ"ש הרמב"ם בדוחק למד ממעשה דוילתא דמיטרא דעיילו רבינא ורב אדא לבי כנישתא ואמרו לאו משום מטרא אלא משום דשמעתתא בעי צלותא, וש"מ דמשום מטרא לא עיילו דלא הוי דוחק, וכמה אנשים הולכים בשוק בגשמים. וכתב על זה הב"ח וז"ל: ואין משם ראיה דאיכא למימר דאינהו מחמרי אנפשיהו כדכתב הגה' אשר"י, ותו דמסתברא דמפני הגשמים ודאי הוי מדוחק, דאם לא הוי מדוחק לא ה"ל למתני דאין נכנסין מפני הגשמים באינו ת"ח כיון דאפילו בת"ח אסור מדינא, עכ"ל. וראיתי שהג"א שם כתב דמחמרי אנפשיהו על מה שכתב דבית הכנסת שבבבל על תנאי הם עשויין להשתמש בהם אף בבנינם, והביאו ב"י בסמוך, וא"כ אין גילוי דעת בהגה' אשר"י כלל אם חשיב לגשמים דוחק, ומ"מ

קיצור הלכות

א. אם יש צנהכ"כ קדושת הגוף ואין לה פדיון, וצ"ה של יחיד שלא הקדישה רק יחדה לו ולזרעו ולקרוביו אי' מצי' צ"ה למיטרפה והמסתפק נוהג, ע' פני משה ס"י י"ח.

1 ר' בר"ן פ"ד דמגילה ד"ה ומאן דשרי, וברמב"ן שם, ושו"ת חתם סופר אורח חיים סימן לת. 2 עיין שו"ת חות יאיר סימן נט ושו"ת גודע ביהודה תנינא יו. 3 עיין היטב אור זרוע חלק ב' סימן שפח.

דנצח"מ אפי' שלא מדוחק שרי (ר"ן פ' בני העיר). ואין מחשבים בהם חשבונות אא"כ הם של מצות כגון קופה של צדקה ופדיון שבויים ואין מספידים בהם אא"כ יהיה ההספד לאחד מגדולי (ג) העיר שכל בני העיר מתקבצים ובאים להספידו ואם צריך ליכנס בהם לצרכו כגון לקרוא לאדם יכנס ויקרא מעט או יאמר דבר (ד) שמועה ואח"כ יקראנו כדי שלא יהא נראה כאילו נכנס לצרכו

באר היטב

(ג) העיר. פ"י שנות קרובו של הגדול: (ד) שמועה. פ"י של תורה. האר"ז"ל היה נזהר מאוד שלא לדבר נצח"מ אפי' דברי

מקור חיים

ודאי בע"ה אין חילוק, מ"מ דוחק מאן דכר שמייה. גם על הרמב"ם נשאר תימה מנא ליה גבי ת"ח דשרי, לומר דוקא בדוחק, אחר ד"ל אמימר ורבינא מחמרי אנפשייהו כמ"ש ב"ת. והנלפענ"ד הוא דודאי מפני החמה והגשמים אסור אף לת"ח ממעשה דרבינא ורב אדא וכמ"ש ב"י וכמו שפסק הב"ת. ואין לדחות כלל ולומר דהוי מחמרי אנפשייהו, שאמרו שם פ' בני העיר דכ"ח ע"ב ואין נכנסין בהם מפני החמה וכו' כי הא דרבינא ורב אדא וכו', ש"מ דמצד הדין עשו לא מצד החומרא, וכן אמר עליה אי אצטריך ליה לאינש למקרי גברא מבי כנישתא מאי, א"ל אי צורבא מרבנן הוא וכו' ואי תנא הוא וכו', משמע להדיא דגם ת"ח, ולכך לא קשיא על הג"א דס"ל ג"כ דהיו מחמירין על עצמן מסוגיא זו, דאותו חומרא שכתב הג"א הוא מצד בה"כ שבבבל, ודוק, וסוגיא מיייתי ראייה מהם לבה"כ שבא"י ומפרש ואזיל אי אצטריך וכו'.

ואחר שהוכחנו זה אין לנו לומר דגשמים מקרי דוחק ולומר דמ"מ אסור גם לת"ח, משא"כ אכילה ושתיה לחוד מותר לת"ח מדוחק ולהתיר שאר צרכים שלא מדוחק ולחלק ביניהם בסברות, רק נאמר כמ"ש הב"י דממעשה דרבינא ורב אדא למד הרמב"ם דמה דשרינן לת"ח היינו מדוחק וחמה וגשמים לא חשיבו מדוחק. ונקט הרמב"ם מדוחק גבי אכילה ושתיה וה"ה אינך, רק דלא שייך טיול וניאות מדוחק, ומ"מ אין חילוק בדיניהם. וכן הא דת"ח מותרים נזכר בש"ס על ואין נאותין בהם. גם התו' כתבו שם דאכילה ושתיה הוי בזיון יותר ומ"מ לא חילקו בדינו. והכי אמר הש"ס מאי בי רבנן ביתא דרבנן ומשמע לכל מילתייהו, כי ממעשה דרבינא ורב אדא מוכח דלא

וראיתי להר"ן שם שיטה זרה בשם הרמב"ן, (ותמהתי שלא זכרה הב"י), שכתב ג"כ דגשמים לא מקרי אונס כמ"ש הב"י ולא כב"ח, ומ"מ תמצית דבריו שם שלא כמאן, כי להג"א בה"כ שבבבל על תנאי עשויין ומותרין בכל אפילו בבנינם אפי' לע"ה, ולתו' והרא"ש והטור לא מהני על תנאי רק להשתמש בהם בחורבנן

קיצור הלכות

הגה. וי"ל נצח"מ אפילו שלא מדוחק שרי — סר"ק, נאמר דבריו נזה שצריך עיון, ונשיטתו דלא כחא"ן.

שהסביר המחצית השקל. 5 ירושלמי ברכות פ"ה. 6 כבר כתבנו למעלה שאותו החילוק כתב המגן אברהם גם לפי דעת הרמב"ם, ולדעתו אין מחלוקת בין הרמב"ם והטור, ולא כמו שהבין הרמ"א ורבינו שהולך בעקבותיו.

4 ר' במג"א שאמנם מחלק דבאכילה ושתיה מותר כשלומדים בבה"כ, אבל זולת זה אפי' לת"ח אסור בין אכילה ושתיה ובין להגן מפני החמה והגשמים, אבל לפי ביאורו לא קשה מידי, דאין מש"כ הרמב"ם, "מדוחק" תנאי אלא טעם כפי

ואם אינו יודע לא לקרות ולא לשנות יאמר לאחד מהתנינוקות קרא לי פסוק שאתה קורא בו או ישהא מעט ואח"כ יצא שהישיבה בהם מצוה שנאמר אשרי יושבי ביתך. (שיעור השיעור כדי כלוק' ב' פתחים) (לדעת כי"מ צסי' ל' סוף סעיף כ') :

ב. וי"א שמה ששינינו בקדושת בתי מדרשות ר"ל של רבים דומיא דבהכ"נ אבל יחיד הקובע מדרש בביתו לצרכו אין לו קדושה כ"כ :

ג. אין ישנים (ה) בבהכ"נ אפי' שינת עראי אבל בבית המדרש מותר :

ב א ר ה י ט ב

מוסר פן יונק ונונו דברי חול : (ה) צנהכ"נ. וחייב לנעור צלותן הישנים צנהכ"נ ומכ"ש אותן שינים נשעת

מ ק ו ר ח י י מ

במצות הקהל מיירי אפילו בקטנים וכולי האי שאינם מגיעים לחינוך להכניסם לב"ה יום יום, מ"מ היה מצוה א' לו' שנים להכניסם לעזרה שישמעו קול קריאת ס"ת, כי דברי תורה מקנים קדושה לשומעיהם אף בלי הבנה, וכדפי' הרע"ב בפרקי אבות על ריב"ח אשרי יולדתו, ולא דמי לעצים ואבנים, והיינו ליתן שכר למביאייהם (וע' הגה ס' קנ"א). וכן מוכח בפ"ק דמגילה * בפ' רש"י על הקהל דמאחרין, דאי אפשר בשבת, דמיירי בתנינוקות קטנים מאד. וראיתי ב"מ פ"ק דיבמות ¹⁰ על מ"ש שם שר' יהושע שאמו הולכה עריסתו לבה"מ כדי שיתדבקו אזניו בד"ת, דא"כ למה לי טעם טף כדי ליתן שכר למביאייהם, ותירץ דר"י היה מכון קצת, משא"כ טף הנ"ל קטנים טפי. וכן דעת התו' במ"ש פ"ק דחגיגה מכאן סמכו להביא קטנים לבה"כ, והרב בצדה לדרך פ' וילך נראה דהבין שר"ל לבית המדרש, ולא היא, גם מצוה תקרא את התורה הזאת ודאי לא היה לתכלית הלימוד לקטנים, דנדמה ליה למ"ש רז"ל ¹⁰ דקרי קרי וכו', ע"ש דעת הר"א, ומה שנלפענ"ד כתבתי, ותמהתי על הגדולים איך בקשו לערב יחד מצוה דהקהל דאורייתא עם חינוך שהוא דרבנן כבפ"ד דנוזר דכ"ט.

אבל בבה"מ מותר — פירוש אפילו שינת קבע דציפי דבי רב הני גנו והני גרסו ¹¹, דמייתי לה הש"ס על ריח רע שאין לה עיקר פ' מי שמתו דף כ"ה ע"א.

ה ל כ ו ת ק י צ ו ר

ה' לגדי תמיד, שיצ"ה שתיקה יפה נשעת התפילה, ולפעד"ן הן רק הלכות וקרוצ להפסד, כי אין איש שם על לז לראות צס, כ"ש להצנעו על המכוון, וטוב יותר לכתנן צמילואן.

ג. אין ישנים צנהכ"כ — מ"ש צנל"ה חגר על המקילין, ונס' דרך חיים על המציאין טף וכו', ונעמוד שם חזקה, וציאור כדי ליתן שכר לנציאיהן דל"ה כי"מ וז"ל.

אבל צנהכ"מ מותר — אפילו שינת קנע, ומה שז"ע על זה

תשמיש שאינה מגונה, והיתר דת"ח להטור אפילו שלא מדוחק, ולהרמב"ם מדוחק הוא בכל בה"כ אפילו בא"י, משא"כ להר"ן אף לת"ח ומדוחק לא מותר רק בבה"כ שבבבל, וס"ל דהא דאמר רבא חכמים וכו' על בה"כ שבבבל קאמר, וא"כ בה"כ שבא"י אין שום היתר כלל.

שהישיבה בהן מצוה — פי' הב"ח העכבה. ונ"ל דה"נ ישב תחלה מעט ואח"כ יקראנו כמ"ש בסמוך. וכתב בלחם משנה הטעם דלא לתחזי עיקר כניסתו לקראת חבריו.

ג. אין ישנים בבה"כ — בשל"ה דרנ"ו ע"א [ענין ס"ת ובה"כ] קרא תגר על המקילין ובפרט בעת הדרשה, ע"ע שם מ"ש בשם ספר דרך חיים תוכחת מוסר על המביאים טף לבה"כ והם נוהגין בהם שחוק וקלות ראש, וע"ע בספר עמודי שש בזה דף ל"ט ע"ב, ובכל בו ד"ט ע"א אוי להם למדברים דברים בטלים בבה"כ וכו', כי ראינו בעונינו כמה בה"כ שנחרבו על שנהגו בהם קלות ראש. ע' זוהר ע' רל"ג פ' תרומה, וביותר בשבת קודש בזהר ויקהל ע' שס"ז.

וברור שמצוה להביא תנינוקות לבה"כ להקרותם איש"ר ואמן, ועיין לעיל סי' קכ"ד ס"ו הגה, ובפ"ג דסוכה ¹ דהיה יודע לדבר אביו מלמדו תורה ושמע ישראל וגו'. ומ"מ פי' גמ' ² דכדי ליתן שכר

שהישיבה בהן מלוה — פי' הנ"ל העכבה, ושם פה יש מעט, וטעם שכתב הל"מ.

* נתפשט לטות צכותלי צה"כ מלות צכתינה גסה מורים צוטרקין התעוררות והיו מיני משי צהלנה, סמו"ט סור מרע ועשה טוב, אטלי"ס אף טוב לך יהיה סלה, דמש"ק דע מי שהוא קוקד, ורליתי עוד צנהכ"כ שצכפר, שוליד"ר, (והוא ג"כ מין צנד), שומר מלוה לא ידע דבר רע, מצי"א מתן צסתר יכפה אף, שיל"ת שויתי

7 דף מב, א. 8 חגיגה ג, א. 9 דף ה, א. 10 בירושלמי. 10 * ב"ב כא, א. 11 כ"כ גם הלבוש והחיי"אדם, ברם

ד לצורך בהכ"נ מותר לאכול ולישון (ו) בתוכו ומטעם זה ישנים בליל יום הכפורים בבהכ"נ ואפילו לצורך מצוה אחרת כגון כשנקבצים לעבר (ז) השנה בבהכ"נ מותר לאכול שם: ז היו לבהכ"נ שני פתחים לא יכנס בפתח זה לעשותו דרך לצאת בפתח השני לקצר דרכו ואם היה הדרך עובר קודם שנכנס בהכ"נ מותר וכן אם לא נכנס בו תחלה כדי לקצר דרכו מותר לעשותו דרך וכשנכנס בו להתפלל (ח) מותר למי שנכנס בפתח זה לצאת בפתח אחר:

באר היטב

עט"ז [ונאלוהו רצה התיר נמוקס שמותר להפסיק והניח רמ"א לדבריו ועיין ספר חסידים סי' תתרי"א. מנחם דבר נחמד בהכ"נ זכה לו ולא למורין דחזק להקדש (אגודה ריש מעילה) ושיחת הילדים איסור גדול נציהכ"נ שלי"ה]: (ו) נתוכו. ולא יכניס מטמו לשם מ"א: (ז) השנה. שאין זה קלות ראש דאין עולין לה חלל נפת וקטניות: (ח) מותר למי. ל"ל מצוה למי וכו' מן אגדה עיין שם ועיין עולת תמיד:

מקור חיים

ובסוגיא פ' הישן מוכח מפ' רש"י דחשש הפחה ליכא רק בשינת קבע, עב"י סי' מ"ד דמייתי לה. וצ"ל"ע הא דקיי"ל ר"ס קנ"ג מותר לעשות מבהכ"נ בה"מ הא מיקל בקדושתה בכה"ג¹², וכן קשה הגה דבס"א דכתבנו בסמוך¹³. וי"ל דבאמת בית המדרש הנעשה מבית הכנסת אסור כבית הכנסת. וטעם איסור שינה נראה משום הפחה, ונקוט מינה דהפחה בבהכ"נ אסורה, ומ"מ אין זה מוכרח, די"ל אפילו לעצור עצמו מהפחה דלית ביה משום כל תשקצו כמ"ש בתה"ד הביאו ב"י סי' ק"ג, מ"מ אינו מחויב לעצור, שלא אמרו ר"ל שמור גקביך רק בשעה שאתה עומד בתפלה. ואין לומר דרבנן קמ"ל אפילו בביתו, מ"מ דרשו זה¹⁴ על שמור רגליך כאשר תלך אל בית אלדים, והל"ל שמור גקביך במקום תפילתך, אלא ע"כ אין איסור אם לא שהוא בתפלתו, וכל סדר תפלה מקרי תפילתו, וה"ה אם חבירו שאצלו מתפלל, נ"ל. וי"ל דנהי דאינו מחויב אפילו לעצור הפחה בבהכ"נ דמקרי

אונס שנצרך לה, מ"מ לישון אסור דדרך הישן בכך, והוי השינה כמביא עצמו לידי הפחה, נ"ל. ד. מותר לאכול ולישון שם — ואפילו לדור בתוכה גוים, ע' בב"מ פ"ב דכ"ד ע"א. נראה דמ"מ אין להכניס מטות לשם כמ"ש פ"ק דתמיד דכ"ו ע"ב לא אורח ארעא לעיולי מטות לבהכ"נ, ואפשר דה"ה בבית המדרש¹⁵. ומה דרב אשי עייל לפוריה לבהכ"נ, כבר פ' התו' פ"ק דב"ב ד"ג ע"ב דלאו דוקא לבהכ"נ¹⁶. וע"ש דגם מ"ש באורח דאכלי ושתי וגני בבהכ"נ ר"ל סמוך לה, וצ"ע סי' רצ"ח סעיף י"א. לעבר השנה — ובס' מעלות המדות דכ"ז ע"ב ז"ל: אבל סעודת מצוה מותר שכן נכנסים לשם בהבראת המת, עכ"ל, ובגמ' פ"ח דסנהדרין דף ע' ע"ב אבל דברים שהוא מצוה כגון תנחומי אבלים. ה. וכשנכנס בו להתפלל מותר למי שנכנס וכו' — הטור כתב מצוה, וכתב הב"י שכן גרסת הרא"ש, ובגר' הרא"ש שלפנינו כתב מותר¹⁷.

קיצור הלכות

מנה"כ מותר לעשות נה"ת, ונכתפק אם הפחה נכ"כ אסורה. ד. מותר לאכול ולישון שם — ומ"מ אין להכניס מטות לבהכ"נ. לעבר השנה — מספר מעלות המידות דנתיבס ה"ה להנרות

ראה בהגהות רעק"א שלמד משם דכל ההיתר הוא רק לישון ארעי, ולפי חידושו של רבינו יתכן שגם מיושבת קושיתו, ששינת קבע גרוע מאכילה. ודע דמדברי רבינו נראה דהיתרו של רבינו לישון בבית המדרש הוא רק לת"ח, וכמו שלכאורה גם מוכח מראיתו מציפי דבי רב, וכמו שמפורש בלבוש, וא"כ משמע שבבהכ"נ אפי' לת"ח אסור לישון שינת ארעי, אבל לדעת הפוסקים — ר' במשנ"ב ושעה"צ אות ח — משמע שמותר לת"ח אפילו בבהכ"נ. 12 מסתבר שקושיא זו איננה קשה אלא לפי שיטת רבינו שאיסור השינה אפילו לת"ח בבהכ"נ הוא מטעם חשש הפחה, וכיון דבבית המדרש לא אסרינו ע"כ מפני שקדושתה קילא טפי, משא"כ לדעת שאר הפוסקים שהזכרנו לעיל אין הבדל בזה בין בהכ"נ ובית המדרש,

המת, ומנח" [פ"ח דסנהדרין דף ע'] זהו הדין תנחומי אבלים. ה. וכשנכנס בו וכו' מותר וכו' — מה שיש לדקוק אם מותר לו מצוה, ומ"ש נעל עקידה פרשת וילך דיש איסור רשות ומצוה. דת"ח בשניהם מותר לישון ובאינו ת"ח בשניהם אסור, אם לא בשינת ארעי בבית המדרש שמפני האונס היתרו גם לשאר בני אדם כמו שכתב המשנ"ב. 13 היינו הרמ"א שפסק כהר"ן דבבית המדרש מותר לת"ח לעשות כל תשמישיו אפילו שלא מדחק דשוויוהו ממש כביתו. אולם יש מקום לחלק ולומר, דהא דמותר לת"ח לעשות כמה תשמישים בבית המדרש אינו מפני שקדושתו קילא טפי, אלא מפני הצורך הקילו רבנן לת"ח לעשות בו כמה צרכים כדי שלא יתבטל מלימודו, ברם נראה שרבינו למד שמפני צורך ת"ח ותלמידיהם הפקיעו את קדושתו במקצת. 13 * ברכות כג, א. 14 כ"כ המג"א. 15 ר' בהגהות רעק"א מה שתמה בזה ושקשה ביתר שאת גם על רבינו. 15 * שתי גירסאות ברא"ש, בברכות פ"ט סי' כ"ט כתוב

- ו מותר ליכנס בבהכ"נ במקלו ובתרמילו ובאפונדתו (פי' מיני כיסים תרגום וזילקוט וצתרמיליח).
 ויש אוסרים ליכנס בו בסכין ארוך או בראש מגולה:
 ז יכול לרוק (ט) בו ובלבד שישפשפנו ברגליו או שיהיה שם גמי שאם ירוק לתוכו לא יהא נראה:

ב א ר ה י ט ב

(ט) זו. דוקא שלא נשעת תפילה והא"ר ז"ל היה נזהר ונרמיקה אפילו שלא נשעת התפלה:

מ ק ו ר ח י י מ

ומ"מ גר' מצוה נכונה לע"ד — ונ"ל דיש להגיה גם בש"ע כך דממ"ש וכשנכנס משמע דיש לו דין אחד וק"ל — דהא מקרא יליף לה שנא' הבא דרך שער צפון יצא דרך שער נגב, ומשמע שכל הבא עושה כך, וא"כ משום מצוה עשו דלא ימלט שקצתם לא היה להם קיצור דרך — וכ"כ מג"א — וכ"כ בפסקי מהרא"י סי' קי"ט בעליה למגדל כבסי' קמ"א ס"ז וכן נהגו שם, ומה שבזמננו אין עושין כך, מפני שאין לבה"כ שלנו שני פתחים עשויין לכניסה ויציאה.

ובכ"כ בעקידה פ' וילך שער ק"ב דרפ"ז ע"ד דיש איסור ורשות ומצוה, ור"ל אם הלך להתפלל ונתחדש לו שם דבר שהוצרך לילך לבית הקרוב לפתח הנוכח הוי רשות. ונ"ל לפי שאין כוונתו להידור מצוה, כמ"ש שם בטעם מצוה לעשות קפנדריא דהוי הידור למקום קדוש כשיראו המתפללין בו בכל שערי. וכ"כ רש"י ביחזקאל פ' מ"ו דמצוה הוא משום מצות יראה כל זכורך, הידור הוא כשיתראה בכל העזרה, ורז"ל למדו דג"כ כשנכנס להתפלל. ומ"מ נ"ל דוקא להתפלל, משא"כ מ"ש (בס"ב) [בס"ד] וככה"ג, וראה משם בקראי דבבוא הנשיא להשתחוות וכו' יע"ש. ובהא דאסור לא חילקו רז"ל ואפילו קאזיל לדבר מצוה¹⁹, ולכן לקצר הילוכו על מקומו בבה"כ דרך האלמעמברא שיש בו קדושה יתירה ג"כ אסור, וביציאתו פשיטא לן דאסור.

ו. מותר ליכנס בבה"כ במקלו — כתב ב"ח דאין בו חשש איסור אפילו ממשנת חסידים, ועו"ת מחמיר²⁰.
 ולכנס בסנדלו ובמנעלו לבה"כ כתבו התו' פרק ואלו נאמרין דף מ' ע"א דמותר (עין ס' חסידים וביציאתו פשיטא לן דאסור).

ז. מותר ליכנס בבה"כ במקלו — כתב ב"ח דאין בו חשש איסור אפילו ממשנת חסידים, ועו"ת מחמיר²⁰.
 ולכנס בסנדלו ובמנעלו לבה"כ כתבו התו' פרק ואלו נאמרין דף מ' ע"א דמותר (עין ס' חסידים וביציאתו פשיטא לן דאסור).

ק י צ ו ר ה ל כ ו ת

ירע עינם מליקת מנפת וטלית של מנהג, ואפילו אותן שיש להם ומונחים לפניהם מתעטלים מלכנס ולהם לעזרה, לוי להם מיום הדין.

ז. שישפנה — ונשנת אסור, ומ"ש נס"ח שילעוס לקריין טרם שיכנס לנ"כ.

צא ס"ק ח. 19 אצלנו הל"ח, ראה באורך ציון ירושלים שם. 20 ר' בט"ו סי' שב ס"ק ג שאסור. 21 הו"ד במג"א. 22 כ"פ העו"ת והא"ר. 23 הו"ד במג"א סי'

ומ"מ גר' מצוה נכונה לע"ד — ונ"ל דיש להגיה גם בש"ע כך דממ"ש וכשנכנס משמע דיש לו דין אחד וק"ל — דהא מקרא יליף לה שנא' הבא דרך שער צפון יצא דרך שער נגב, ומשמע שכל הבא עושה כך, וא"כ משום מצוה עשו דלא ימלט שקצתם לא היה להם קיצור דרך — וכ"כ מג"א — וכ"כ בפסקי מהרא"י סי' קי"ט בעליה למגדל כבסי' קמ"א ס"ז וכן נהגו שם, ומה שבזמננו אין עושין כך, מפני שאין לבה"כ שלנו שני פתחים עשויין לכניסה ויציאה.

ובכ"כ בעקידה פ' וילך שער ק"ב דרפ"ז ע"ד דיש איסור ורשות ומצוה, ור"ל אם הלך להתפלל ונתחדש לו שם דבר שהוצרך לילך לבית הקרוב לפתח הנוכח הוי רשות. ונ"ל לפי שאין כוונתו להידור מצוה, כמ"ש שם בטעם מצוה לעשות קפנדריא דהוי הידור למקום קדוש כשיראו המתפללין בו בכל שערי. וכ"כ רש"י ביחזקאל פ' מ"ו דמצוה הוא משום מצות יראה כל זכורך, הידור הוא כשיתראה בכל העזרה, ורז"ל למדו דג"כ כשנכנס להתפלל. ומ"מ נ"ל דוקא להתפלל, משא"כ מ"ש (בס"ב) [בס"ד] וככה"ג, וראה משם בקראי דבבוא הנשיא להשתחוות וכו' יע"ש. ובהא דאסור לא חילקו רז"ל ואפילו קאזיל לדבר מצוה¹⁹, ולכן לקצר הילוכו על מקומו בבה"כ דרך האלמעמברא שיש בו קדושה יתירה ג"כ אסור, וביציאתו פשיטא לן דאסור.

ו. מותר ליכנס בבה"כ במקלו — כתב ב"ח דאין בו חשש איסור אפילו ממשנת חסידים, ועו"ת מחמיר²⁰.

ולכנס בסנדלו ובמנעלו לבה"כ כתבו התו' פרק ואלו נאמרין דף מ' ע"א דמותר (עין ס' חסידים וביציאתו פשיטא לן דאסור).

ק. נחלקו — נ"ח ואפילו משנת חסידים ליתא, ודיני סנדל ומנעל ואינם פנטאפלין שלנו, ומ"ש רמ"ת נסנדל צוה. בסכין ארוך — צ"ח דיש להזהר בכל סכין, וכ"כ נתשנ"ץ. או נראש מגולה — מוקדק מנעלי התו' דיש להזהר שיהיה מנפת רחנה נראש. * וכפריס ועיירות קטנות אף צעלי יכולת

ומותר, ובמגילה פ"ד סי' ט' כתוב מצוה. 16 כן משמע מדברי הרמב"ם, אבל הפמ"ג נוטה להתיר בכה"ג. 17 כ"כ היוסף אומץ הביאו בכף החיים. 18 הובא במג"א סי'

ח טיט שעל רגליו ראוי לקנחו קודם שיכנס להתפלל וראוי שלא יהא עליו ולא על בגדיו שום לכלוך:

ט נזהגים בהם כבוד (י) לכבדן ולרבען (פי) כבוד נקוי הצית. ריצון זריקת המים על פני הקרקע). ונוהגין להדליק בהם נרות לכבדן:

י אפי' לאחר (יא) שחרבו עדיין הן בקדושתן וכשם שנוהגים בהם כבוד בישובן כך נוהגים בחרבנם חוץ מכבוד ורכוץ ואם עלו בהם עשבים תולשים אותם ומניחים אותם במקומן משום עגמת נפש כדי שיראו העם ותעיר רוחם וישתדלו לבנותם:

יא אם בשעת בנין בהכ"נ (יב) התנו עליו להשתמש בו מותר להשתמש בו (יג) בחרבנו אבל בישובו לא מהני (יד) תנאי ואפילו בחרבנו לתשמיש מגונה כגון זריעה וחשבונות של רבים

באר היטב

(י) לכבדן. רצינו יעקב היה מכבד צוקנו לפני ארון הקודש ס"ח מ"ח: (יא) שחרבו. אפילו צח"ל ר"י צי רצ מ"ח: (יב) התנו עליו. דוקא התנו נפירוש אל

מקור חיים

בקהלות קדושות נוהגין להדליק שני נרות של שמן תמידין בבה"כ לכבודה כמ"ש²⁵ באורים כבדו ה', וכמ"ש²⁶ והארץ האירה מכבודו, כמו שנוהגין להדליק נר לפני המתפלל במגין אפילו בבית, והירא דבר ה' אפילו כשיתפלל ביחיד ידליק נר לפניו לכבוד השם ב"ה, שבוה יתעורר לידע לפני מי הוא עומד.

י. אפילו לאחר שחרבו — משא"כ אם הגוים משתמשים בהם אפילו חזרו ונחרבו או באו ליד ישראל כבר באו בה פריצים וחיללוהו, נ"ל²⁷.

יא. אם בשעת בנין בה"כ התנו וכו' — עמ"ש ס"א. ב"י מיייתי דברי הרמב"ן שאף בבניגם מותר אם הוצרכו אנשי העיר לפי שעה להאכיל או להשכיב שם עניים או מקום דחוק לתלמידים, וכך פי' על תנאי הם עשויות.

וחשבונות של רבים — כ"כ הרא"ש והטור, ואפס זולתן²⁸, שהתו' אף שפירשו²⁹ על תנאי

ח. טיט שעל רגליו — נראה דלאו דוקא שעל רגליו, שכ"כ מהריב"ח עליו ועל בגדיו, משא"כ הדבוק בפנים ותחת מנעליו, שהרי בצואה אבעיא לן בש"ס²⁴ דבוקה בסנדלו מאי, ואף דקי"ל להחמיר מ"מ דוקא צואה, ומ"מ נהגו לקנחם ג"כ תחתיהם בברזלים עגולים חדים העשויים וקבועים לפני פתח בה"כ ברוב קהלות קדושות, וזכר זה רמ"מ כתבתי בשמו. ומ"מ כתב בס' חסידים ס"י תתי"ט שאל ישפכו מי רגלים במקום מעבר רבים לבה"כ מפני שיטנפו רגליהם בבה"כ.

ט. ונוהגין להדליק בהם נרות — ובפרט בשעת התפלה, וכן נהג מהרי"ל. ועיין בשל"ה דרנ"ו ע"א [עניני תפילה וב"ה] מצות נר תפילה ונר שבת. ונ"ל דדוקא של שעה, משא"כ שמן יצא שכרו בהפסדו משום קוטרט ושחרותא דכותלי, ובקצת קהלות מקפידין אף בעזרת נשים על זה. גם נוהגין להדליק נר קטן בבה"כ שחרית ר"ח דמונ' מינ'. מי שיש לו בן קטן, דולק כל זמן התפילה²⁴.

קיצור הלכות

נר לפני החזן אפילו כשמתפללין צנית, ונכון אף לכל יחיד כשמתפלל צנית. * מי שרצה להדליק על מקומו צנה"כ נר של שמן והעשן משחרר כותל צה"כ נגדו ונגד חצירו הקהל וחצירו יכול למחות דשחרות דכתלי מקרי היזק רב. י. לאחר שחרבו — משא"כ אם הגוים משתמשים צה"כ וכו'. יא. מ"ש הרמב"ן אם הוצרכו אנשי העיר לפי שעה להאכיל או להשכיב שם עניים — מה שיש עניים וכו'. וחסבונות של רבים — מה שיש לדקדק צה.

ח. טיט שעל רגליו — משמעו לנעלה צרגליו דיש גנאי לילך כך לפני גדולים, ומ"מ מודרי רמ"מ משמע דגם צלמטה יש קפידה. טיט שעל רגליו — ה"ה על צדו, ומצמיס אין קפידה, ומ"ש רמ"מ קינות הרגלים צנרזלים, ובס"ח שאל ישפכו מי רגלים צמקוס מעצר רבים צנה"כ.

ט. להדליק צה"כ נרות — מ"ש צשל"ה מנר תפילה ונר שבת, ושיש למנוע מנר שמן משום קוטרט. * ומנהג נר ר"ח מי שיש לו בן קטן. מה שנוהגין צקהילות להדליק שני נרות תמידים צנה"כ, וכן הדלקת

צ ס"ק סז וכו' שם בחיבורנו. 24 ברכות כה, ב. 25 ישעיה כד, טו. 24 * ר' קיצור הלכות ס"ס תכ"ב.

לא מהני תנאה בד"א בבתי כנסיות (טו) שבחוצה לארץ אבל בבתי כנסיות שבא"י לא מהני שום תנאי :

יב יש ליוהר מלשתמש בעליה שעל גבי ב"ה תשמיש קבוע של גנאי כגון לשכב שם ושאר תשמישים יש להסתפק אם מותר להשתמש שם. כגכ וכל זכ דוקא צנכ"י קצוה שנכנה מתחלה

המורה הנקדה

ב א ר ה י ט ב

מ"ל: (טו) שנחול. עמ"ל ועיין נחילה דף כ"ח נתוס' ד"ה נתי כנסיות של נכל כתנו דמיירי נחורנס

מ ק ו ר ח י י מ

אחד היה לו מקום בבית הכנסת אצל ארון הקודש מצד צפון, וישב עליו כמה שנים, ומת והניחו לבניו, והקהל העמידו אח"כ מנורה שם, ובניו מוחים באמרם כי מעתה אין למקומם ריוח כ"כ להעמיד השטענדר רחוק מהם באופן שיפסיעו בעושה שלום, פסק בשו"ת משאת בנימין מאחר שמנהג פשוט באותן קהלות להעמיד מנורה בשני צדי הארון הקודש הדין עם הקהל. אבל מ"ש בחר הכי דבמקום המנורה יש להם דין שותפים יש מקום לדון, דאם אין מנהג פשוט להעמיד מנורה היא משגת גבולו של זה שהחזיק בהעמדת שטענדר כמה שנים, הלא אמר יאמר שהוא גבולו לבד ואפס זולתו עמו, מכ"ש במ"ש למבראשונה שם להשיג על הריב"ש ולומר דכופין אותו להצדיק רבים אין לו שורש וענף, דאפילו אם לפעמים נחא לאיניש לעבד איסורא זוטא והתירו לו זה, מ"מ אין מקום לכפיה מכ"ש להפסידו בשום ענין, והלא אין לו כפיה בשום מקום רק בשפחה שחציה בת חורין שנהגו בה מנהג הפקר והוא בשביל חטא הרבים, וזולת זה לא מצינו לא כפיה ולא הפסד ממון — ע' בתו' 38 משנה מי שחציו עבד — ואפילו גבי קידוש השם דעדיף טובא לא מצי זה לקדש השם בממונו של חבירו כמבואר בטור ח"מ וש"ע סי' קפ"ג, ואם נחא לאיניש למעבד מצוה בממונו בסתמא, מ"מ במוחה מי כיפינן ליה אם לא במקום מצוה דאורייתא דרמי עליה כגון לעשות סוכה ולולב וכה"ג, משא"כ במלתא

הם עשויות שר"ל להשתמש בחורבנו, מ"מ פירשו 30 הא דאין נוהגין בהם קלות ראש ומאי ניהו חשבונות שר"ל בבנינם, ונקט חשבונות וכ"ש אכילה ושתייה דהוי גנאי יותר כמבואר שם דף כ"ח ע"ב ד"ה ואעפ"י. גם מדברי הר"ן בשם הרמב"ן לא שמענו שום חילוק אף בזריעה וכ"ש בחשבונות, רק מחלק בין שעת הדחק או לא, וס"ל גמי דמ"ש בש"ס ומאי ניהו חשבונות לאו דוקא, גם הג"א לא נקט רק זריעה, ותמהתי על הרב הבי"ד דסתם בפשיטות לאסור חשבונות בחורבנם בעל תנאי.

כד"א כה"כ שבחור"ל — פי' התו' וכתבו רמ"י דלעת שיבא הגואל תפקע קדושתו, ואעפ"י שארז"ל עתידין כל בה"כ שבבבל שיוקבעו בא"י, אינה רק דרש בעלמא 31. ומג"א הקשה קושיא זו 32. יב. יש להסתפק אם מותר להשתמש שם — מהרי"ק סי' קס"א. וצ"ע דהא משנה שלמה 33 היא אפילו בעת חורבנה אין שוטחין על גגה פירות, וגגין ועליות בחדא מחתא מחתינהו גבי עזרה פ' כיצד צולין, ומייתי לה ב"י סי' נ"ה 34. ואפשר לומר דק"ו הוא, כי עליה חמיר מגג, ומ"מ בשו"ת מהרי"ט לי"ד סי' ד' מתיר והשיג על מהר"ם דבמרדכי.

בית הכנסת דנשים ופאליש 35 שיש בה מקומות מיוחדים לבני אדם ורבים נאספים שם בעת התפלה יש להם כל דיני בה"כ 36. וצ"ע אם מותר לעשות מחדרי דבה"כ דאנשים בה"כ דנשים 37.

ק י צ ו ר ה ל כ ו ת

[של אנשים] בית הכנסת דנשים. מ"ש נש"ת מ"צ קהל שרואים להעמיד מנורה ויחיד מוסה מפני שצ"י צר לו מקום עמידת השטענדר ומה שיש להשיג עליו.

יב. יש להסתפק אם מותר וכו' — מצינו ראיה לאסור, ות"מ מהרי"ט מתיר והשיג על מהר"ם. ובה"כ דנשים ופאליש יש להם דין בה"כ, ואם יש לעשות מנה"כ

אשתמיטיה הך משנה. 35 ר' תשובת מהרי"ט שרמו לה המג"א ריש סי' קנד. 36 החכמת אדם כלל פו דין טו כתב שעזרת נשים אין בו קדושת בה"כ כלל, וע"ע במהרי"ט ח"א סי' קלב. 37 ר' בשו"ת מהרש"ם אורח סימן י שאסור, ועיין בשאלות ותשובות חתם סופר חלק אורח חיים ריש סימן כו שהמשמעות להקל. 38 גיטין דף מא, א.

30 שם ד"ה ואעפ"כ. 31 ביד דוד שהביא בשם המהרש"א שדרשה זו מחלוקת אמוראים. 32 ר' שו"ת חת"ס אורח סי' ל ומור וקציעה. 33 מגילה כח, א. 34 ראה בשו"ת חת"ס אורח סי' ל שהעלה גם כן קושיא זו ומחלק בין מקום סגור בעליה דאין גנאי כ"כ ויש צד להתיר, ובין מקום גלוי לכל דפשיטא דאסור, ולישוב זה זכה לכוון גם הבה"ל כאן, אבל המור וקציעה כתב שבדאי

לכך חזל בית שמואל לאחר שנזכר לזכר מותר לשכב (טז) עליו (פסקי מהרי"א):

קנב שלא לסתור שום בהכ"נ ובו סעיף אחד:

א. אין סותרין (ה) בית הכנסת כדי לבנות בית הכנסת אחר שמא יארע להם אונס שלא יבנו האחר אלא בונים האחר תחלה ואח"כ (ז) סותרים הישן (ואפי' לא רלו לסתור רק מחלוקה ה')

באר היטב

ע"ש ונ"ע. ועיין במהרש"א ונספר גופי הלכות: (א) זהכ"נ ואפילו יש להם שני זהכ"נ אסור מ"א. וט"ז מחיר אם יש להם זהכ"נ אחרת ע"ש ועיין ברמ"א סי' קנ"ג ס"ז ועיין ע"ת: (ז) סותרים. זה אפילו נכרכים שרי דכל העולם מרוצים כיון שזנוין להם זהכ"נ:

מקור חיים

א. אין סותרין — אסור לנתוך דבר מן המזבח, ומ"מ ע"מ לתקן שרי, עע"ת. שמא יארע להם אונס — ולכך אפילו איכא דוכתא זולתה לצלווי אסור, אבל אם יש להם עוד בית הכנסת אחר מותר, כ"כ התו' והר"ן ונ"י ואגודה פ"ק דב"ב. — והכי מוכח ממ"ש בהגה סי' קנ"ג ס"ז — ונראה דגם מדברי הרא"ש פ"ק דב"ב אין סתירה לזה ודלא כמשמעות הב"י. ולשון רש"י פרק בני העיר דכ"ו ע"ב משום פשיעותא שלא יפשע אלא יתיאש ולא יבנה אחר, ובפ"ק דב"ב דף ג' ע"ב כתב דלמא מתרמי אונס ופשעי ולא בנאי אחרייתא. ונראה דל"ק אהדידי שינוי הטעמים, דהא ביחיד הרוצה לחזור ולבנותה הא בציבור, ומלשונות הללו משמע ודאי דחיישינן שלא תבנה האחרת כלל, ודלא כדברי הר"ן ונ"י ואגודה. ומה שהביא הר"ן ראיה מאמימר ומר זוטרא דבנו ביה קייטא וכו' אין ראיה, דאפשר לחלק דחום וקור הוי כתיוהא וכמ"ש התו' שם בב"ב. ומ"מ נראה דנהי דחשש פשיעה הוא לעולם, מ"מ הדין אמת דאם יש בה"כ אחר אין חשש פשיעותא דאפילו יפשעו לעולם מה בכך. וראיה מלשון רש"י שם פרק בני העיר דכ"ו ע"א על הא דארשב"ג התם לא ימכור אדם ס"ת ישן ליקח בה חדש משום פשיעותא, שמא משימכור שוב לא יקנה ומתוך כך יפסידו הדמים. וקשה ל"ל חשש דפסידת דמים כלל ותסגי בחשש דלא יקנה אחרת דזה טעם דפשיעותא, אלא ע"כ משום דמיירי אף ביש ס"ת אחרת לקרות בה, א"נ ביחיד

דמצוה אף דרבים אין לנו לכופו בפרט דאיכא פסידא לדידה, וכל הנך דמיייתי התו' בשקלא וטריא פ"ק דשבת ד"ד ע"א לא הוי רק אי אמרינן סברא זו דהותר לזה לעשות עבירה קלה להציל חבירו מעבירה חמורה, וחילקו כמה שחילקו לכל דבר מר' אליעזר ששחרר עבדו להשלימו לעשרה מצוה דרבים וקידוש השם, וגם בזה אין מקום לכפיה. וגם מ"ש דבבית הכנסת הלחץ והדחק מעליותא הוא ובתר הכי כתב דמקרי הילוך בלא תשמיש, כל זה לחץ ודוחק ולא מעליותא, ומפני שאין פה עיקר מקומו באתי רק בהערה ולא כגומר.

הגה. מותר לשכב עליו — כ"כ בדינין מהרי"ו סי' נ"א. וע"ל סי' קנ"ג ס"ב דמ"מ יזהרו לנהוג בנקיות, ובאגודה פ"ק סי' י"ד דתשמיש של גנאי כגון שכיבה אסור אפילו על עליית בית שמתפללין בו, ועמ"ש סי' קנ"ג ס"ב. וראיתי בס' חסידים סי' תתט"ו אוסר בחדר עליון ליתן מטתו כל שס"ת בחדר תחתון נגדו, וע"ש דנראה משם דגם חטיבת עצים מקרי תשמיש דגנאי, וע"ע לקמן סי' קנ"ד ס"ב. ויחיד שייחד לעצמו חדר להתפלל בו ולעתים רחוקים כשיהיה יום השוק ויודמנו אורחים יתפללו שם במנין אין לו דין בה"כ כבר"ס קנ"ד כ"ס. ומ"מ צ"ע להתיר לנהוג בו בזיון, דלא גרע מאזמניה וצר ביה, וצ"ע.

ודרך ומעבר מיוחד לבה"כ לכ"ע לא קדיש, פני משה י"ח.

קיצור הלכות

דרך מיוחד לבית הכנסת לא קדיש, פני משה. א. אין סותרין בית הכנסת וכו' שמא יארע להם אונס — ולא מהני דלחילוק דוכת' לללויי אלא אם כן יש להם בית הכנסת אחרת.

הגה. מותר לשכב עליו — ומ"מ יזהרו בנקיות, ובאגודה אסור לגמרי, ומ"ש נס"ת, ודין חטיבת עץ. ויחיד שייחד לו חדר וכו', ע"ס קנ"ד ס"ב. * ומשמע דעליו שרי הא נתוכה אסור, ונני כפרים מקילין עלי סמך, כ"ש אם מניחים עניט לפני מטותיהן.